

FRIEDHILDE KRAUSE

1928 08 18–2014 09 13

1979-ųjų liepą pirmą kartą vykau į Vokietiją. Humboldtų universiteto jaunųjų kolegų kvietimu tikėjaisi Berlyno mokslinėse bibliotekose pradėti Mažosios Lietuvos lietuviškosios knygos istorijos medžiagos paieškas, o katedros vedėjo profesoriaus Levo Vladimirovo pavedimu turėjau atlikti kitą, jam malonią misiją – aplankyti Vokiečių valstybinės bibliotekos generalinę direktorę Friedhilde'ę Krause'ę. Jai buvo skirta dar spaustuvės dažais kvepianti autoriaus monografija „Knygos istorija“ (1979) ir mandagumo laiškelis, kuriame taktiškai užsiminta ir apie mano kelionės tikslą. Jis labai padėjo. Direktorė palankiai atsiliepė apie L. Vladimirovą (esąs nuostabus kolega!), įdavė parvežti lauktuvių, o mane pavaišino, ko nesitikėjau, šlakeliu konjako. Toks bibliotekos vadovės gestas pradedančiajam dėstytojui buvo kiek netikėtas, tačiau dabar kelia šypseną ir maloniai primena nuotaikingą susitikimo akimirką.

Atsisveikinant kabineto šeimininkė tiesdama ranką pakvietė esant reikalui kreiptis tiesiai į ją. Taip prasidėjo mano pažintis su viena iškiliausių vokiečių bibliotekininkystės vedlių, mokslininke, Humboldtų universiteto profesore, labai draugišku, simpatišku ir šiltu žmogumi. Mūsų pažintis truko kone iki paskutiniųjų jos gyvenimo metų. Bendravimas leido iškilios asmenybės link artėti profesinėje veikloje, moksle, konferencijose, Leibnizo mokslinės draugijos renginiuose, namų aplinkoje prie kavos puodelio.

Kartą papasakojo, kad gimė nedideliame istorinės Vakarų Prūsijos miestelyje, nuo 1919 m. priklausančiame Lenkijai ir dabar vadinamame Serocku (vok. Schirrotzken). Tėvas buvo Mažosios Lietuvos lietuvis Fridrichas Karlas Jonaitis (Friedrich Karl Jonat), evangelikų liuteronų kunigas, šiame krašte atsidūręs tarnaudamas Prūsijos kariuomenėje ir po vedybų su vietine mergina čia užsilikęs. Profesorė minėjo, kad jos seneliai iš tėvo pusės gyveno netoli Gumbinės ir vokiškai nemokėjo. Savo mergautinę pavardę, kaip ir tėvas, rašė Jonat, bet mūsų parengtame enciklopediniame žodyne „Knjgotyra“ (1997) nurodžius Jonaitytę, sulietuvinimą priėmė nuotaikingai ir knygą Vokietijos baltistų konferencijoje siuntė per jos daly-

vių rankas. Pokariu iš Lenkijos iškeldinant vokiečius, šeima apsigyveno Wittstocke prie Dosse upės, ne per toliausiai nuo Berlyno. Ištekėjo 1952 m. už Wernerio Krause'ės (1927–2004), susilaukė sūnaus Manfredo (dabar fotožurnalistas Berlyne) ir dukters Marijos (bibliotekininkė Rostoke).

Friedhilde Jonat Humboldtų universitete studijavo slavistiką, germanistiką ir pedagogiką (1947–1951), todėl gerai išmoko rusų kalbą, vėliau parengė bibliotekininkystės mokslų disertaciją ir kaip humanitarė įgijo filosofijos daktaro laipsnį (1970). Dirbo buvusioje VDR vyriausybėje aukštojo ir specialiojo mokslo referente, kol Vokiečių valstybinės bibliotekos generalinis direktorius Horstas Kunze kaip gabią ir perspektyvią specialistę pakvietė eiti referentės (1958–1969) ir direktoriaus pavaduotojos (1969–1977) pareigas. Įžymiajam vokiečių bibliotekininkui, knygotyrininkui ir bibliofilui dėl pensinio amžiaus pasitraukus iš pareigų, generaline direktore tapo F. Krause (1977–1988). Ji buvo pirmoji moteris,ėjusi vokiečių mokslinės bibliotekos direktorės pareigas. Nepaisant užimtumo, F. Krause rezultatyviai tyrė slavistikos problemas, tarptautinius bibliotekininkystės ryšius, vokiečių bibliotekų istoriją ir bibliografiją, Humboldtų universitete būsimiesiems bibliotekininkystės ir informacijos specialistams dėstė bibliotekų istorijos ir bibliografijos kursus ir už akademinis pasiekimus nusipelnė profesorės vardo (1981). Direktorė ir mokslininkė aktyviai dalyvavo su interesų ir darbo sritimi susijusioje visuomeninėje ir kultūrinėje veikloje. Ji buvo dviejų Tarptautinės bibliotekinių asociacijų federacijos (IFLA) komisijų (1977–1988) narė, labai aktyviai veikė vokiečių Pirkheimerio bibliofilų draugijoje, priklausė jos leidžiamo knygos meno ir bibliofilijos žurnalo „Marginalien“ („Marginalijos“) redaktorių kolegijai ir savo įtaka atvėrė jį jū duris ir lietuvių autoriams. Nuo 1997 m. F. Krause priklausė Leibnizo mokslinei draugijai Berlyne (Leibniz-Sozietät der Wissenschaften zu Berlin e. V.). Buvau liudininkas, stebėjęs jos aktyvų dalyvavimą Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus veikloje, renginiuose, ypač visuotiniuose susirinkimuose, diskutavusią ir siūliusią sprendimus. Tik Profesorės rekomenduotas, į Leibnizo mokslinę draugiją buvau priimtas ir aš – buvau pirmasis narys lietuvis.

Paveikta savo universitetinių studijų slavistikos ir baltistikos profesoriaus Viktoro Falkenhahno ir galbūt kilmės šaknų, Profesorė nuosekliai artėjo Lietuvos link. Ji kartu su kitais 1964 m. sausį Vokiečių valstybinėje bibliotekoje surengė Kristijono Donelaičio gimimo 250-osioms metinėms skirtą parodą ir jau gegužę, prisidėjęs daugiau lituanistų ir latvistų, įkūrė Baltų-slavų ryšių komisiją, kuri, Baltijos šalims atgavus nepriklausomybę, išsirutuliojo į savarankišką Vokietijos baltistų mokslinį susivienijimą Berlyne (Baltistenkreis zu Berlin e. V.), buvo jo valdybos narė, išėjusi pensijon – Donelaičio sekcijos pirmininkė, o pasiligojusi – garbės pirmininkė. Lietuvoje Profesorė pradėjo lankytis nuo 1971 m. Dalykiniai ryšiai ją siejo su

Lietuvos nacionalinės (tada Respublikinės) ir Vilniaus universiteto bibliotekos vadovais ir specialistais, Komunikacijos fakulteto knygotyros dėstytojais ir mokslininkais. Dalyvavo Lietuvos bibliotekininkų konferencijose, LILAEST stovyklose. Lietuvos („Bibliotekų darbe“, „Tarp knygų“, „Knygotyroje“) ir Vokietijos profesiniuose bei moksliniuose periodiniuose leidiniuose paskelbė tyrimų ir apžvalgų apie Lietuvos bibliotekų raidą, bibliografiją, vaikų literatūrą, Mikalojų Konstantiną Čiurlionį, Vilniaus judaikos likimą, skaitė lietuviškos tematikos pranešimų Vokietijos baltistų konferencijose. Artima pažintis leido F. Krause'ę įtraukti į Komunikacijos fakulteto mokslinius renginius. Ji tapo knygotyros konferencijų ir išvažiuojamųjų sesijų dalyve, pranešimų autore. Informaciją apie Lietuvos knygotyryninkų darbus ji skleidė Vokietijoje.

Iš viso Profesorė paskelbė apie 500 straipsnių ir studijų. Pačius reikšmingiausius nurodo jos 70-mečio proga 1998 m. išleistas darbų rinkinys „Bibliotekų link“¹. Jame taip pat yra tuometinio buvusios Vokiečių valstybinės, dabar Berlyno valstybinės bibliotekos generalinio direktoriaus dr. Antoniaus Jammerso įvadas ir bibliotekos darbuotojos Ingridos Kuhnke'ės parengta F. Krause'ės bibliografija (iš viso 476 įrašai) bei asmenvardžių ir dalykų rodyklės. Knygoje skelbiami tyrinėjimai skirti jos vadovautos bibliotekos istorijai, iškilioms vokiečių bibliotekininkystės (Richardui Lepsijui, Bruno Kaiserui, Fritzui Milkau), literatūros (Jacobui Grimmui) ir kultūros (Alexandriui von Humboldtui, bažnyčios istorikui, teologui ir bibliotekos direktoriui Adolfui von Harnackui) asmenybėms, rašytinio ir spausdintinio paveldo, cenzūros problemoms. Labai jautriai reagavo į žydų bibliotekų ir kultūros likimą. Rinkinyje įdėtas tik vienas straipsnis (apie žydų bibliofilus), tačiau jų buvo paskelbta daugiau. Šių eilučių autoriui atsiuntė nedidelę bevarde, prastai išleistą, bet informatyvią knygelę „Hermannas Krukas – Vilniaus geto bibliotekininkas ir kronikininkas“². F. Krause taip pat parengė (sudarė, redagavo, parašė dalį tekstų) keletą didesnių kolektyvinių leidinių: skirtų Horstui Kunze'į, Adolfui von Harnackui, Rudolfui Hoeckeriui, Maxui Josephui Husungui, Theodorui Fontene, Suomijos bibliofilijos ir bibliotekų istorijai. Ji vadovavo tarptautinės reikšmės fundamentalaus brolių Grimmų bibliotekos anotuoto katalogo rengimui ir leidimui (1989). Labai daug dirbo būdama pensijoje. Didžiausias veikalas – daugiatomis, 28 dalių „Vokietijos istorinių knygų fondų žinynas“ („Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland“; 1992–2000), aprėpęs ne tik vokiškai kalbančias, bet įvairias kitas Europos šalis. Jį sudarinėjo apie pusantro tūkstančio tyrėjų, F. Krause vadovavo (kai kada kartu su Pauliu Raabe) 14–22 tomo rengimui. Ji ragino prisidėti ir lietuvių specialistus bei mokslininkus. Atsiliepė: Knygotyros katedros dėstytojai parengė ir pateikė siūlymą aprašyti Lietuvos bibliotekose esamus buvusios Rytų Prūsijos vokiškųjų knygų išteklius. F. Krause jam pritarė ir rėmė, tačiau kiti projekto vadovai nepalaikė.

Gyvenimo ir darbų patirtį Profesorė apibendrina atsiminimų knyga „Išgyventa ir paženklinta“³. Joje keliauta po jaunystės, tėvų namų ir brandos laikų pasaulį. Atsiminimai dalykiški. Paminėta daug vardų. Atsiminimų knyga tapo tarytum sau ir kitiems keltų užduočių, pasiekimų ir apibendrinimų užsklanda. Vis dažniau šlubuojant sveikatai, Profesorė prieš penketą metų persikėlė į Rostoką arčiau dukros Marijos. Įsikūrė geruose senjorų globos namuose, palaikydama ryšį ne tik su artimaisiais, bet ir su draugais bei kolegomis. Tiesa, vis didėjant negaliai, nugalėję dienų mintis užrašydavo ir laiškus išsiųsdavo dukra. Mirė Rostoke, palaikų urna spalio 13 d. palaidota čionykštėse kapinėse (Westfriedhof). Žinių apie netektį šeimos vardu išsiuntė abu vaikai. Tomis dienomis vokiečių spaudos ir elektroninės žiniasklaidos puslapiuose apie Profesorę rašė Vokietijos baltistai, Leibnizo mokslinė draugija, įvairūs autoriai, kurių, gaila, aš nepažįstu. Prasmingiausiai skamba jų atsisveikinimo žodžiai: *Mus paliko nepaprastas, nuostabus Žmogus*. Lietuviai neteko savo tautai artimos asmenybės ir nuoširdaus draugo.

Domas Kaunas

Įteikta 2014 m. rugsėjo mėn.

1 KRAUSE, Friedhilde. *Rund um die Bibliothek: gesammelte Aufsätze und Studien* / Friedhilde Krause. Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz. Wiesbaden : Reichert, 1998. 292p. – (Beiträge aus der Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz; Bd. 7).

2 *Hermann Kruk. Bibliothekar und Chronist im*

Ghetto Wilna / Redaktion R. Dehmlow. Hannover, 1990. 89, [3] p. – (Laurentius Sonderheft).

3 KRAUSE, Friedhilde. *Erlebt und geprägt. Erinnerungen aus 80 Lebensjahren*. Mit einem Geleitwort von Wolfgang Schmitz und Fotos von Manfred Krause. Hildesheim, Zürich, New York : Olms-Weidmann, 2009. 106 p. : iliustr.